

УДК 330.342

Ю. І. Паршин,

к. т. н., доцент, доцент кафедри економічної кібернетики, ДВНЗ "Український державний хіміко-технологічний університет", м. Дніпропетровськ

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Y. Parshin,

Cand. Sc. (Eng.), Associate Professor, department of economic cybernetics,

State higher education institution "Ukrainian State Chemical Technology University", Dnepropetrovsk

ESTIMATION METHOD OF INFORMATIVE PROVIDING OF STEADY ECONOMIC DEVELOPMENT STRATEGY

Ефективний розвиток національного господарства потребує формування стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку національної економіки. Формування таких рішень потребує якісного інформаційного забезпечення. Розроблено методику інтегральної оцінки інформаційного забезпечення стратегії сталого економічного розвитку. Визначено основні елементи стратегії забезпечення сталого економічного розвитку. Сформовано інформаційну базу досліджень на основі існуючих стратегій розвитку областей України. Здійснено порівняльний аналіз стратегій розвитку за критеріями доступності до інформації та упорядкованістю інформації. З метою кількісної оцінки стратегій запропоновано інтегральний показник якості інформаційного забезпечення. Сформовано шкалу оцінювання складових елементів стратегій та загальну шкалу оцінки рівня якості інформаційного забезпечення. Визначено якість інформаційного забезпечення формування стратегічних рішень на рівні підсистем національного господарства. Доведено необхідність підвищення якості інформаційного забезпечення за рахунок використання аналітичних методів, економіко-математичних моделей та методів експертизи альтернативних рішень.

Effective development of national economy needs strategic decisions making which are directed on steady development providing of national economy. Such decision making needs the high-quality informative providing. The integral estimation method of informative providing of steady economic development strategy has been developed. The basic elements of strategy providing of steady economic development have been established. The informative base for researches by the existent development strategies of Ukraine areas has been formed. The comparative analysis of development strategies by the criteria of information availability and efficiency has been carried out. The quality integral index of informative providing for quantitative estimation of strategies has been offered. The scale for estimation of component elements of strategies and general scale for estimation of quality level of informative providing have been formed. The quality of informative providing for strategic decision making on the subsystem level of national economy has been determined. The quality increase of informative providing has been proven to be the effective decision making by the use of analytical methods, economic and mathematical models and examination methods of alternative decisions.

Ключові слова: стратегія розвитку, основні елементи стратегії, інформаційне забезпечення, інтегральна оцінка.

Key words: development strategy, basic elements of strategy, informative providing, integral estimation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ефективний розвиток національного господарства в умовах глобалізації потребує формування стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку національної економіки. Національне господар-

ство є складною економічною системою, ступінь складності якої визначається множиною взаємозв'язаних підсистем — областей України, завдяки чому формується цілісність та єдність. На обласних рівнях управління приймаються та затверджуються концепції сталого роз-

виту. Мета таких концепцій полягає у створенні економічних механізмів управління з гнучким реагуванням на можливі зміни зовнішніх умов та внутрішніх ситуацій у суспільстві. Стратегії мають визначати шляхи подолання кризових тенденцій, зменшувати існуючі диспропорції у розвитку національної економіки, обґрунтовувати пріоритети соціально-економічного розвитку. Мають бути чітко визначеними цілі, завдання та розроблені ефективні інструменти щодо обробки значної кількості інформації та формування стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Формування таких рішень потребує якісного інформаційного забезпечення з упорядкованою інформацією та сучасними технологіями щодо її аналітичної обробки. Підвищення якості процесу розробки складових елементів стратегії є основою забезпечення сталого розвитку економічних підсистем на рівні областей України та складної економічної системи національного господарства в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

За результатами аналізу комплексу рішень центральних органів влади, що поєднують ряд постанов Кабінету Міністрів України, положень та інших документів, можна констатувати, що діяльність органів державної влади і громадськості має бути спрямованою на формування стратегії сталого економічного розвитку з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду та науково методологічної бази.

Існує декілька наукових шкіл, які пропонують різні теоретичні підходи до формування стратегій [1; 2; 3 та ін.] з відповідними назвами цих стратегій: велика модель, планова, описова, позиційна тощо. Слід також зазначити, що існують різні методи стратегічного аналізу [4; 5; 6; 7 та ін.]. Зокрема згідно з методикою так званої "великої моделі" пропонується виконання наступних дій: проведення аналізу зовнішнього середовища, аналізу конкурентних переваг, SWOT аналізу і формування стратегічних альтернатив [7, с. 78]. Проте у підсумковому документі зазначено, що стратегічні альтернативи не завжди є потрібними, при цьому акцентується увага на програмах з конкретними діями з відповідними бюджетами щодо їх реалізації. У той же час можна відзначити певну схожість у підходах щодо формування конкурентних стратегій різних наукових шкіл.

Однак питання якості проведеного аналізу, якості подання інформації щодо формування стратегічних рішень залишаються недостатньо опрацьованими. З метою розробки ефективної стратегії забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства слід провести аналіз інформаційного забезпечення існуючих стратегій на рівні підсистем національного господарства.

Рис. 1. Методика оцінки інформаційного забезпечення стратегії сталого економічного розвитку

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у розробці методики оцінки інформаційного забезпечення стратегії сталого економічного розвитку національного господарства.

ВИКЛАДАННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На основі аналізу різних наукових підходів до формування стратегій розвитку та визначення їх змісту [1 — 7], можна констатувати, що основні елементи, які обов'язково мають бути присутніми в стратегіях розвитку та засвідчують їх якість, адекватність та ефективність, є наступні: визначення місії; визначення цілей (оперативних у середньострокових та стратегічних у довгострокових стратегіях); постановка завдань стратегії; аналіз зовнішнього середовища (PEST-аналіз та аналіз конкурентів); аналіз існуючої позиції та можливостей регіону (SNW-аналіз); SWOT-аналіз; формування стратегічних альтернатив; вибір конкретних стратегічних альтернатив. Цей перелік можна вважати класичним набором основних елементів стратегії, завдяки комплексного використання яких можна сформуувати множинну альтернатив стратегічних рішень.

Проте в сучасних умовах, коли економічні системи різних рівнів, мають на увазі окремі країни світу, регіони, галузі та підприємства, суттєво відрізняються за основними показниками розвитку. Нестабільність процесів розвитку економічних систем пов'язана з фінансовою кризою, з нерівномірністю використання ресурсів, з недосконалістю технологій у різних сферах діяльності тощо. З метою забезпечення сталого економічного розвитку на перший план мають бути поставлені задачі зменшення існуючих дисбалансів та нерівномірностей. Тому особливе значення на цей час набуває розробка додаткових елементів, що дозволять на системному рівні надати аналіз розвитку з визначенням існуючих диспропорцій, як на рівнях окремих областей, так і на рівні національного господарства в цілому. Слід підкреслити необхідність використання сучасних ме-

Таблиця 1. Основні елементи стратегії забезпечення сталого економічного розвитку

Елементи стратегій	Зміст
Місія	Забезпечення сталого економічного розвитку. Досягнення європейського рівня якості життя та добробуту населення
Цілі	Формулювання стратегічних цілей за економічним, соціальним та екологічними напрямками: 1 - Розвиток галузей економіки, підвищення конкурентоспроможності; 2 - Людський розвиток та підвищення якості життя населення; 3 - Збереження та раціональне використання природних ресурсів тощо
Постановка завдань стратегії	За кожною стратегічною ціллю виконується розробка відповідних операційних цілей. По кожній операційній цілі формуються окремі завдання стратегії
Аналіз зовнішнього середовища PEST (STEP) - аналіз	Виконується аналіз соціальних, технологічних, економічних і політичних факторів. Аналіз виконується за схемою «чинник – область». Результати аналізу надаються у вигляді матриці, де сила впливу факторів макросередовища оцінюється в балах, рангах та інших одиницях вимірювання
SWOT-аналіз	Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища областей. Виявляються фактори, які розподіляються на чотири категорії: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози
SNW-аналіз	Аналіз сильних, нейтральних і слабких сторін областей. Виконується задля більш глибокого вивчення внутрішнього середовища
Аналіз з визначенням диспропорцій у розвитку	На основі використання економіко-математичного та імітаційного моделювання визначається нерівномірність розвитку
Вибір стратегічних альтернатив	Проводиться з використанням експертних оцінок. Метою є вибір такої стратегії, яка має максимально ефективно забезпечити зростання за економічним, соціальним та екологічним напрямками

тодів досліджень таких, як кластерний аналіз, економіко-математичний аналіз, методи економіко-математичного моделювання, які дозволяють створити науково-методичну основу щодо визначення нерівномірностей у розвитку з урахуванням особливостей економічного стану областей та формування на цій основі стратегічних рішень.

Формування стратегічних рішень безумовно залежить від якості інформаційного забезпечення. З метою отримання кількісної оцінки інформаційного забезпечення стратегії сталого економічного розвитку національного господарства розроблено відповідну методику (рис. 1).

Враховуючи результати досліджень відомих вчених [1; 2; 3 та ін.], а також результати власних досліджень, визначимо змістову сутність основних елементів стратегії забезпечення сталого економічного розвитку (табл. 1).

Проведення аналізу існуючих стратегій та стратегічних програм розвитку областей України потребує формування відповідної інформаційної бази, визначення критеріїв оцінки у відповідності до складових елементів стратегій, рейтингової шкали оцінювання цих елементів та розрахунку інтегральної оцінки досліджених стратегій. Також вважаємо за необхідне провести оцінку на предмет неформального підходу та якості підготовки документів при розробці стратегій.

За інформаційну базу дослідження приймаємо обласні нормативні бази, сайти адміністрацій і сайти органів державної влади, які відповідальні за розробку планів та програм соціально-економічного розвитку. Формування інформаційної бази досліджень стратегій розвитку здійснено, таким чином, на основі інформаційних сайтів обласних державних адміністрацій.

За результатами аналізу сформованої інформаційної бази досліджень здійснено попередню класифікацію існуючих стратегій розвитку областей на три основні групи за критерієм доступності до інформації (табл. 2).

Аналіз програм і стратегій розвитку областей за їх сутністю та змістом дозволяє констатувати наступне. Більшість стратегій розроблені відповідно до типового макету і державної стратегії розвитку областей на період до 2015 року, яка затверджена постановою КМУ від 21.07.2006 року, №1001. Програми і стратегії, які відрізняються від типових програм мають Автономна республіка Крим, Одеська, Харківська і Хмельницька області, в яких розроблено довгострокові програми до 2020 року. Порівнюючи стратегії розвитку областей можна відзначити також їх відмінність, як за структурою, так і за змістовим наповненням. Наприклад, стратегію Закарпатської області викладено на 43 сторінках, а стратегію Волинської області — на 180. Цілі та стратегічні завдання стратегії Миколаївської області викладені у 1-му розділі (всього 18 розділів); Одеської області — у 5-му розділі (всього 8 розділів).

Аналіз наявності принципових складових елементів програм і стратегій показав наступне. Однією з важливої складової стратегії розвитку областей є місія. Проте аналіз свідчить, що з місією визначилися лише 10 областей, серед них: Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Сумська, Тернопільська, Чернівецька і Чернігівська області. У решти областей місію взагалі не визначено (АР Крим, Вінницька, Дніпропетровська, Донецька і Миколаївська), або не чітко сформульовано (Волинська, Житомирська, Полтавська, Рівненська і Харківська області).

Дуже відрізняються також формулювання місій областей, що можна пояснити географічною особливістю території. Наприклад, місію Івано-Франківської області сформульовано таким чином: "Прикарпаття — економічно самодостатній екологічно чистий регіон ефективного використання природно-ресурсного потенціалу, стійкого росту добробуту і високого соціально-духовного рівня життя населення"; Луганської області — "Східна брама України, яка розкриває її високі стандарти життя завдяки духовній єдності, соціальній справед-

ливості, політичній стабільності й інноваційності економіки". З іншого боку, існують такі формулювання місії: Запорізька область — "Спрямування об'єднаних зусиль влади, бізнесу та громади на збереження та розвиток потенціалу і традицій Запорізької області задля поліпшення життя мешканців кожної громади регіону"; Житомирська область — "Створення умов, що дадуть змогу районам та містам реалізувати наявний потенціал, зробити максимальний внесок в економіку області, забезпечити сталий розвиток територій на сучасній технологічній основі, високу продуктивність виробництва та зайнятості населення".

Щодо головної мети стратегії необхідно відзначити, що стратегічна мета є у всіх документах та в цілому визначена у відповідності до положення проекту "Стратегії розвитку України у період до 2020 року" [8] і сформульована приблизно в одному напрямі, а саме: "поліпшення життєвого рівня населення на основі структурних змін економіки, забезпечення сталого економічного зростання та створення нормальних умов життєдіяльності", а також зроблено акцент на "більш ефективне використання економічного, природно-ресурсного та людського потенціалу на засадах поступового досягнення європейських стандартів життя" [8]. Однак у цілому, для програм обласного рівня, формулювання цілей є задовільним. Найчастіше зустрічається наступне формулювання: "підвищення рівня життя населення на основі стійкого економічного розвитку області", ця мета присутня у 75 % всіх стратегій із сформованої інформаційної бази.

Операційні цілі, а вони полягають у досягненні певних кількісних економічних показників до певного терміну є присутніми не у всіх стратегіях. Так, у стратегіях Дніпропетровської, Закарпатської, Запорізької та деяких інших областей присутні стратегічні підцілі з виділенням операційних цілей, проте не вказані ні конкретні параметри, що мають бути досягнутими, ні терміни щодо їх виконання. Аналіз стратегій також показав, що такий елемент як "завдання" присутні у всіх програмах із сформованої інформаційної бази.

Аналіз навколишнього середовища з використанням методу PEST-аналізу був проведений тільки у Автономній республіці Крим та Одеській області. Житомирська і Закарпатська області виконали аналіз зовнішнього середовища з наданням обмежених результатів. Решта стратегій обмежується тільки аналізом існуючого положення своєї області, і це зумовлено тим, що в регламентуючих документах не передбачено проведення аналізу конкурентного середовища на ширшому рівні, ніж обласний. Ще одна причина того, чому аналіз навколишнього середовища залишається практично незатребуваним — це те, що області взагалі не розглядаються як суб'єкти ринку. А оскільки міжобласна конкуренція є практично відсутньою, то аналізувати навколишнє середовище значна кількість областей порахували за непотрібне.

Аналіз сильних і слабких сторін з використанням методу SNW-аналізу

Таблиця 2. Класифікація стратегій розвитку за критерієм доступності до інформації

Ступінь доступності	Стратегії розвитку областей
Високий	Автономна республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Харківська і Хмельницька області
Середній	Закарпатська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Черкаська і Чернівецька області
Низький	Львівська, Полтавська, Херсонська і Чернігівська області

Таблиця 3. Шкала оцінювання елементів стратегій

Діапазони оцінювання якості, бали		
Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
від 0 до 3	більше 3 до 6	більше 6 до 9

виконали в повному обсязі тільки Вінницька та Черкаська області. Три суб'єкта господарювання — Автономна республіка Крим, Донецька і Закарпатська області, сильні й слабкі сторони представили дуже обмежено, при цьому SNW-аналіз у стратегіях розвитку цих областей взагалі відсутній.

Форма представлення SNW-аналізу також відрізняється. У Автономній республіці Крим досить добре проаналізовані сильні сторони ключових галузей та економіки Криму в цілому, проте слабкі сторони залишилися майже нерозглянутими. У стратегії Донецької області також сильні сторони розглянуті для економіки області в цілому, а в стратегії Закарпатської області, при проведенні аналізу слабких сторін, увага приділена кожному економічному аспекту. До сильних сторін області відносять наявність мінерально-сировинних ресурсів, експортну складову, збільшення інвестицій, до слабких — знос основних фондів, несприятливу демографічну ситуацію тощо.

Метод SWOT-аналізу є найпопулярнішим серед інших видів аналізу. За наявністю в обласних стратегіях та за рівнем опрацювання він займає перше місце. Проте цей вид аналізу не використали в своїх стратегіях Волинська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Полтавська і Рівненська області, решта областей виконали цей вид аналізу на достатньому рівні.

До позитивного аспекту необхідно відзначити використання кластерного підходу при проведенні аналізу і плануванні стратегічних цілей у Вінницькій, Донецькій і Харківській областях.

Розробку і вибір з альтернативних варіантів стратегій виконували Автономна республіка Крим, Закарпатська і Одеська області. Решта областей взагалі не надали результати розробки альтернативних стратегій розвитку.

На етапі порівняльного аналізу стратегій розвитку маємо виявити найбільш якісні з них, зокрема до таких

Таблиця 4. Якість інформаційного забезпечення на рівні підсистем національного господарства

Високий рівень $I_{Si} > 50$	Середній рівень $40 \leq I_{Si} \leq 50$	Низький рівень $I_{Si} < 40$
Автономна Республіка Крим, Закарпатська, Одеська, Запорізька, Дніпропетровська	Донецька, Житомирська, Черкаська, Івано-Франківська, Харківська, Вінницька, Луганська, Чернігівська, Київська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Сумська, Кіровоградська, Полтавська, Львівська	Миколаївська, Херсонська, Волинська, Рівненська

можна віднести стратегії Автономної республіки Крим, Донецької, Вінницької, Закарпатської, Одеської та Черкаської областей. Однак більш доцільним вважаємо проведення кількісного аналізу інформаційного забезпечення з використанням інтегральної оцінки, що дозволить визначити відповідний рівень стратегії кожної області.

Інтегральну оцінку інформаційного забезпечення стратегій розвитку запропоновано виконувати за наступною формулою:

$$I_{Si} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{n=1}^{10} (k_{1i} + k_{2i} + \dots + k_{10i}) \quad (1),$$

де I_{Si} — інтегральна оцінка інформаційного забезпечення стратегії i -ї області; $k_{1i}, k_{2i}, \dots, k_{10i}$ — бальні оцінки складових елементів стратегії i -ї області.

Запропоновано шкалу 9-ти бальної оцінки основних складових елементів стратегій розвитку з урахуванням рівня якості (табл. 3).

Результати інтегрального оцінювання прийняті за основу визначення якості інформаційного забезпечення стратегій сталого економічного розвитку на рівні підсистем національного господарства (табл. 4).

Результати проведених досліджень дозволяють зазначити, що основна частина інформаційного забезпечення на рівні підсистем національного господарства — областей України мають середній рівень якості.

При розробці стратегії забезпечення сталого економічного розвитку необхідно сформулювати інформаційну базу на високому якісному рівні. Проведені дослідження свідчать про необхідність удосконалення інформаційного забезпечення за рахунок підвищення рівня доступу до інформаційних ресурсів та рівня упорядкованості інформації, впровадження комплексу аналітичних методів, а також PEST, SWOT та SNW-аналізів, використання економіко-математичних моделей при формуванні стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства.

ВИСНОВКИ

Розроблена методика кількісної оцінки інформаційного забезпечення з наданням змістовної сутності основних елементів стратегій розвитку, які передбачають використання сукупності сучасних аналітичних методів, методів економіко-математичного моделювання та складають основу формування стратегії забезпечення сталого розвитку національного господарства. Перевага запропонованої методики полягає у можливості комплексного оцінювання інформаційного забезпечення з урахуванням критеріїв доступу до інформаційних ресурсів, наявності основних складових елементів стратегій з урахуванням їх якості, а також можливостей проведення аналітичної обробки інформації з виявленням диспропорцій у розвитку.

Подальші дослідження спрямовані на розробку інформаційних модулів формування та моніторингу реалізації стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства.

Література:

1. Боумэн К. Основы стратегического менеджмента / К. Боумэн. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ. 1997. — 175 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. — М.: Экономика, 1989. — 519 с.
3. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. — СПб.: Питер Ком, 1999. — 416 с.
4. Ревякин С.А. Структура моделей разработки стратегии государства: влияющие факторы / С.А. Ревякин // Современные научные исследования и инновации. — 2013. — № 12-4 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2013/12/29195>
5. Веснин В.Р. Стратегическое управление / Веснин В.Р. — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. — 318 с.
6. Тамбовцев В.Л. Программы развития: к методологии разработки / В.Л. Тамбовцев // Вопросы экономики, — 2007. — № 12. — С. 96—110.
7. Арутюнова Д.В. Стратегический менеджмент: учеб. пособие / Д.В. Арутюнова. — Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2012. — 237 с.
8. Стратегія розвитку України у період до 2020 року (проект). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dsaua.org/index.php?Itemid=70&catid=36:2010-09-13-13-04-19&id=90:-2020-&lang=ru&option=com_content&view=article

References:

1. Boumjen, K. (1997), *Osnovy strategicheskogo menedzhmenta* [Bases of strategic management], Banki i birzhi, JuNITI, Moscow, Russia.
2. Ansoff, I. (1989), *Strategicheskoe upravlenie* [Strategic management], Jekonomika, Moscow, Russia.
3. Ansoff, I. (1999), *Novaja korporativnaja strategija* [New corporate strategy], Piter Kom, St. Petersburg, Russia.
4. Revyakin, S.A. (2013), "Structure of models development of the state strategy: influence factors", *Scientific & practical journal "Modern scientific researches and innovations"*, vol. 12—4, available at: <http://web.snauka.ru/issues/2013/12/29195> (Accessed 11 Dec 2014).
5. Vesnin, V.R. (2006), *Strategicheskoe upravlenie* [Strategic management], Izd-vo Prospekt, Moscow, Russia.
6. Tambovcev, V.L. (2007), "Programs of development: to the development methodology", *Voprosy jekonomiki*, vol. 12, pp. 96—110.
7. Arutjunova, D.V. (2012), *Strategicheskij menedzhment: Ucheb. posobie* [Strategic management: training book], Izd-vo TTI JuFU, Taganrog, Russia.
8. "Stratehiia rozvytku Ukrainy u period do 2020 roku (proekt)" [Ukraine development strategy in period till 2020 year (project)], available at: http://dsaua.org/index.php?Itemid=70&catid=36:2010-09-13-13-04-19&id=90:-2020-&lang=ru&option=com_content&view=article

Стаття надійшла до редакції 07.02.2015 р.